

ným způsobem poukazuje na vývoj historické demografie ve Francii a na rozšíření tohoto oboru do dalších zemí, včetně České republiky.

Dvacátý šestý svazek Historické demografie se věnuje sňatečnosti a plodnosti specifických skupin sociálních skupin a pomáhá tak nahlédnout do života našich předků. Speciální pozornost patří třem sociálním skupinám: nižší české šlechtě 16. století, „vzdělaným občanům“ na přelomu 19. a 20. století a domácímu služebnictvu této doby. Studii Eduarda Maura a Václava Štorka lze ocenit už z toho důvodu, že sňatečnost a plodnost šlechtických kruhů patří – na rozdíl například demografie venkovské populace – mezi téměř nezpracovaná témata. Důvodů je několik, jedním z nejvýznamnějších je nedostatek materiálu, který by podobné studium umožnil. Při studiu se totiž nelze soustředit jen na jeden pramen a jednu vybranou lokalitu, což je vhodná strategie při studiu venkovského obyvatelstva, protože šlechta žila rozptýleně po celé zemi a byla poměrně mobilní. Eduard Maur a Václav Štorek se proto rozhodli využít vzpomínky a rodinné záznamy českého renesančního šlechtice Hynka Krabice z Weitmile, který si mimo jiné pečlivě zaznamenával narození všech svých dětí, včetně dětí mrtvě narozených a potratů. I když na základě dané knihy nelze zobecňovat na chování celé šlechtické populace, jedná se nepochybně o zajímavou sondu. Autoři výborně dokumentují extenzivní demografický režim tehdejší doby: Hynek Krabice z Weitmile se za svůj život pětkrát oženil a měl celkem 38 dětí.

Podobně tematika domácího služebnictva patří mezi oblasti, kterým český sociální výzkum nevěnoval příliš pozornosti, a tak lze ocenit, že Ludmila Fialová tuto mezeru vyplňuje. Na základě výsledků Sčítání lidu v druhé polovině devatenáctého a v první polovině století dvacátého přináší zajímavé poznatky nejen o počtu domácností se služebnictvem, ale i o struktuře populace, která se domácími službami živila. Nepřekvapí, že se jednalo převážně o mladé ženy, kterým

služba zajišťovala obživu do doby, než samy vstoupily do manželství. Studie je výborně zpracovaná a jistě podnítl další zájem o problematiku domácího služebnictva.

Na závěr je nutné konstatovat, že dvacátý šestý svazek Historické demografie má stejně vysokou úroveň jako svazky předchozí a zaujme nejen historické demografy, ale všechny ty, kteří se zajímají o sociální vývoj českých zemí.

Dana Hamplová

Ladislav Cabada, Michal Kubát a kol.:

Úvod do studia politické vědy

Praha, Eurolex Bohemia 2002, 445 s.

Česká politologie po více než deseti letech svého vývoje nedisponovala až donedávna reprezentativním úvodem do studia politické vědy. To neznamená, že by neexistovaly úvody do politologie různé proveniencí a rozdílné kvality. Spíše pro studenty středních škol zde bylo dostupné *Pozvání do politologie* Vladimíra Čermáka, Petra Fialy a Dalibora Houbala, které přes své nesporné kvality bylo málo využitelné kvůli své stručnosti. Podobně spíše pro středoškolskou výuku se hodí jinak kvalitní kniha Romana Davida *Politologie. Základy společenských věd*. Vedle těchto prací existovaly i knihy, které již měly otevřeně vysokoškolské ambice. Velmi často používaným úvodem do politologie je kniha Karoliny Adamové a Ladislava Křížkovského *Základy politologie*. Jedná se nicméně o dílo, které napsali autoři s primárně právníkem vzděláním, což poněkud ovlivňuje obsah i rozsah informací v knize obsažených. Publikace tak slouží jako vynikající politologická propedeutika pro studenty právnických fakult, možnosti jejího využití pro výuku ve společenských vědách jsou však omezené. Ještě daleko více toto konstatování platí pro knihu autorského kolektivu vedeného Jiřím Kroupou z brněnské Právnické fakulty Masarykovy univerzity *Politologie*. Přeložený *Úvod do politické vědy* Theo Stammena a Dirka Berg-Schlossera je sice původní po-

litologickou produkci a nadto se jedná o dílo, které se ve Spolkové republice Německo používá v hojně míře. Problém tkví ve skutečnosti, že tato kniha je velmi zřetelně zasažená v jedné ze specifických tradic německé politické vědy a její struktura i způsob výkladu nejsou přenositelné beze zbytku do českého prostředí. Využití těchto úvodů do politologie je obtížné zejména na těch katedrách, které se profilují primárně v rámci empiricko-analytického paradigmatu politické vědy.

Zaplnit tuto mezeru v podobě absence originálního českého úvodu do politologie se pokusil autorský kolektiv soustředěný kolem Katedry sociologie a politologie Fakulty humanitních studií Západočeské univerzity v Plzni. Přestože se v následující recenzi pokusím poukázat na určité nedostatky knihy, je možné již na úvod konstatovat, že se jedná o dílo zdařilé.

Kniha je členěna do šestnácti kapitol. Struktura knihy je vcelku standardní a odpovídající potřebám uvedení do komplexní problematiky politické vědy, přesto však lze mít určité výhrady, které se týkají posledních dvou kapitol. Jestliže zařazení kapitoly 16 *Geopolitika* (Michael Romancov) nelze v rámci takto pojaté knihy ospravedlnit ničím (autoři sami navíc tvrdí, že kniha se zabývá pouze vnitřní politikou a nikoliv vědou o mezinárodních vztazích – geopolitika ovšem patří právě a jedině tam), kapitolu 15 *Politická geografie* (M. Romancov) by za jistých okolností bylo možno chápat jako integrální součást politologie zabývající se uspořádáním uvnitř politického systému. To by ovšem platilo pouze v případě, že by se rozsah politické geografie redukoval v podstatě pouze na geografii volební (která je na tomto místě bohužel pouze velmi stručně zmíněna, více se ostatně čtenář dozví v kapitole 11), případně na problematiku regionů, center a periferií uvnitř jednotlivých států. I tato kapitola tak svým vyzněním míří jednoznačně do oblasti mezinárodních vztahů.

Podle rozsahu jednotlivých kapitol je možno říci, že těžiště práce tkví v kapitolách

věnovaných různým aspektům toho, co je obvykle v českém prostředí obecně označováno jako srovnávací politologie. Přesto „nevypadly“ důležité kapitoly věnující se jiným tématům. První kapitola (Ladislav Cabada) představuje politologii jako vědní obor, pokouší se zmapovat vývoj oboru v některých klíčových zemích, věnuje se vnitřnímu dělení oboru a v neposlední řadě v základních rysech přibližuje česká centra politologické výuky a výzkumu. Přemysl Rosůlek v kapitole *Politika jako předmět zájmu politické vědy* popsal obtížnost stanovení jasné a vyčerpávající definice pojmu „politika“ a poukázal rovněž na některé kategorie s tím spojené (moc a panství – aniž by však náležitě osvětlil ne zcela samozřejmý vztah mezi těmito kategoriemi; stát, společnost, politické strany). Bohužel však místy Rosůlkův výklad pouze kopíruje Maxe Webera bez náležitého výkladu některých ne zcela intuitivně zřejmých pojmů. Naproti tomu klíčové kategorie moderní politické analýzy (*polity, politics, policy*) jsou vysvětleny přehledně a uspokojivě. S těmito tématy souvisí i následující kapitola o metodologii politické vědy (Blanka Říchová), která zachytila nejen základní metodologické koncepty používané politologií, ale také umožnila čtenářům nahlédnout do složitých a mnohdy vyhocených diskusí nad existencí autonomní metodologické výbavy politologie obecně.

Přestože se kniha orientuje zejména na komparativní politologii, nechybí kapitola věnovaná politické filosofii (Marek Skovajsa), která vedle vymezení a vnitřního členění politické filosofie poskytuje také informaci o jejím vztahu k politické vědě obecně. Autor také podává možná až příliš zhuštěný nástin vývoje politicko-filozofického myšlení od počátků až po současnost. Největší míra pozornosti je přitom oprávněně věnována současné politické filosofii. Namísto přehledu autorů a děl však Skovajsa postupoval spíše cestou seznámení s hlavními problémy a debaty současné filosofie. Přesto se však zdá, že by uvedení alespoň základních autorů a děl mohlo vhodně předkládané problémy

ilustrovat, autor ostatně použil tento přístup v kapitole o teorii demokracie. Naproti tomu následující kapitola věnující se politickým ideologiím (P. Rosůlek) je psána z tohoto úhlu pohledu „klasičtější“. Po mém soudu je patrně tento přístup didakticky vhodnější, přestože optimum by představovala vyvážená kombinace obou přístupů. Určitá konfuze (bohužel v českém prostředí běžná) se však nevyhnula ani Rosůlkovi při použití slova „libertarianismus“, který jednak chybně zařadil do konzervativního proudu politického myšlení, jednak s touto doktrínou ztotožnil takové politické myslitele, kteří by se tomuto označení vehementně bránili (F. A. von Hayek – viz s. 147). Skutečnost je taková, že libertarianismus sdílí s neokonzervatismem některá východiska (například v ekonomické politice), ale tyto dvě doktríny se absolutně míjejí například v oblasti politických a společenských hodnot.

Jádro výkladu je třeba spatřovat v kapitolách 4 a 7–11, spadajících do rámce komparativní politologie. Přestože je umístěna jakoby zvlášť, tvoří čtvrtá kapitola o komparaci v politologické vědě B. Říchové s kapitolami 7–11 nedílný celek. Tato kapitola obsahuje velmi kvalitní základní vhled do politologické komparace a jejich typů a vychází z již prověřených studií autorky na dané téma. Podobně ze starších osvědčených textů vychází i autorčina kapitola týkající se politického systému a systémové teorie.

Autorem kapitol 8–11 je Michal Kubát. První z kapitol pojednává o politických režimech, respektive formách vlády. Kapitola nejprve vymezuje koncepci politického režimu a podává obecně přijatou a uváděnou klasifikaci demokratických politických systémů. Ne zcela standardní řešení zvolil autor v případě popisu toho, co nazývá „švýcarským“ režimem (s. 212–214), kdy při jeho popisu vybočil z předem stanovené typologie a popsal švýcarský politický systém zejména z hlediska jeho příslušnosti k modelu konsensuální demokracie. Toto zařazení je sice plně oprávněné, nicméně by zřejmě vyžadovalo alespoň elementární deskripci pojmu „konsensuální demokracie“. Navíc bývá švý-

carský politický systém zpravidla typologizován spíše jako přímá (eventuálně polopřímá) demokracie a jako (alespoň teoretický) protiklad vůči systémům reprezentativní demokracie. Autor také nerespektuje zcela realitu, když v poznámce 92 (s. 216) uvádí, že pouze Československo a Maďarsko v rámci střední a jihovýchodní Evropy zvolily po roce 1989 parlamentní režim. Pomineme-li poněkud sporné příklady Slovenska, Chorvatska atd., zbývá minimálně Slovinsko jako čistě parlamentní politický systém.

Následující kapitola se věnuje různým typům aktérů politického procesu. Autor postupně velmi fundovaně rozebírá zájmové skupiny a politické strany. Na tuto kapitolu bezprostředně navazuje kapitola, která se věnuje systémům politických stran. Autor nejprve analyzoval jednotlivé typologie politických stran podle jejich systémotvorné role, načež se věnoval základním a obecně používaným typologiím stranických systémů. Vedle zřejmě neužívanější Sartoriho typologie přitom autor přiblížil i typologii Duvergerovu a Blondelovu. Autor nabídl i vysvětlení indexů fragmentace, efektivního počtu stran a polarizace stranických systémů, což jsou standardně užívaná pomocná kritéria sloužící k vymezení typu konkrétního stranického systému.

Poslední Kubátem napsaná kapitola se věnuje problematice voleb a různých volebních systémů. Autor nejprve vymezil kritéria pro posuzování svobodnosti voleb, provedl seznámení se základní terminologií ohledně volebních studií a výzkumů. Na základě těchto popisů pak prezentoval základní typy volebních systémů. V rámci této velmi rozsáhlé kapitoly jsou dále prezentovány různé další faktory, které s volebními systémy souvisejí (volební obvody, metody přepočtu hlasu na mandáty). Autor také analyzoval možné dopady volebního systému na systém politických stran a zabýval se také volebním chováním na individuální i skupinové rovině. V rámci této kapitoly je možno nalézt pasáže věnované volebním kampaním a volební geografii, které překračují oblast politické vědy směrem k politickému poradenství. Nabízí se

však otázka, zda pro potřeby úvodu není komplikovaná volební problematika pojednána neúměrně rozsáhle. To platí nejen ve srovnání s např. politickou filozofií, ale také s ostatními kapitolami, které tvoří jádro knihy (političtí aktéři, stranické systémy atd.).

Kapitoly 12–14 se věnují některým disciplínám, které stojí na pomezí politické vědy a jiných společenských nebo humanitních věd. Karel Müller přiblížil ve svém textu obor politické sociologie, popsal důvod specializace této disciplíny stojící na pomezí politologie a sociologie, podal základní výklad historických kořenů oboru, vymezil předmět výzkumu a zaměřil se zejména na problematiku občanské společnosti jakožto prostředkujícího článku mezi společností a politikou. Již zmíněná kapitola o teorii demokracie (M. Skovajsa) uvádí čtenáře do problematiky studia fenoménu demokracie v její historické (klasické řecké) i moderní podobě a nezaměřuje se pouze na normativní teoretické aspekty, ale v nezbytné míře komentuje i demokratickou praxi. Poslední kapitola této části knihy je věnována politické antropologii (L. Ca-

bada). Autor prezentuje paradigmaty a způsob zpracování některých základních politických kategorií (moc, stát atd.) z hlediska interdisciplinárně pojaté politické antropologie a ukazuje tak člověka jako politickou bytost v síti nejrůznějších vnitro- i mezinárodněpolitických vztahů.

Výše naznačené výhrady nikterak zásadně nedevalvují hodnotu recenzované práce jako celku. Jak již bylo konstatováno, jedná se o dílo zdařilé a v českých podmínkách prakticky novátorské. Předkládaný úvod do politologie bude možno využívat zejména na těch akademických pracovištích, kde se výuka orientuje směrem ke komparativní politologii, ale struktura práce odpovídá standardním úvodům do politologie natolik, že to umožňuje její využití i v podstatně širší oblasti. Přestože se jedná o propedeutiku do jednoho ze společenskovědních oborů, zasloužila by si kniha kvalitnější typografické zpracování. Místy poněkud „rozhozená“ sazba zbytečně kazí dojem z obsahově kvalitní publikace.

Vít Hloušek